

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

4. OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Marian Jeleśniański, Krzysztof Jamrozowicz, Joanna Pietraszko

4.1. Ważniejsze szczyty górskie

Beskid Mały

Cisowe Grapy (lub Wielki Cisownik 810-853 m) - dwie wyraźne kulminacje, położone w zwornikowej części grzbietu między Przełęczą Kocierską a Jaworzyną (844 m) i Kiczera, oddzielone Cisową Przełęczą (800 m). Nazwa kulminacji wiąże się z dużymi kompleksami lasów cisowych, które rosły tutaj do początku XIX wieku, ale zostały wycięte do różnych celów gospodarczych i przemysłowych.

Czupel (933 m) - najwyższy szczyt Beskidu Małego, położony w jego zachodniej części. Cały maszyn Czupla jest zalesiony - w lasach piętra regla dolnego dominuje buk z domieszką świerka. Ostatnio wiatrołomy i wycinka drzew spowodowały wylesienie szczytu, co umożliwia oglądanie dość rozległych panoram.

Hrobacza Łąka (830 m) - znajduje się pomiędzy szczytami: Groniczki i Bujakowski Groń. Stanowi niezwykle atrakcyjny punkt widokowy - wspaniale stąd prezentują się zwłaszcza okolice Jeziora Międzybrodzkiego. Nieopodal znajduje się potężna stalowa konstrukcja krzyża, wzniesiona na pamiątkę 2000 lat chrześcijaństwa - z platformą widokową, z której można oglądać okolice Bielska-Białej. Poniżej szczytu znajduje się prywatne schronisko.

Witok w kierunku Hrobaczej Łąki z Żaru

Jaworzyna (864 m) - gęsto zalesiony szczyt, położony na południowy - zachód od Cisowych Grap, na grzbiecie opadającym w stronę doliny Soły. W rejonie Jaworzyny oraz Kiczery (831 m) spotykamy osobliwe kamienne szałas o prymitywnej, lecz interesującej konstrukcji, wykonane z bloków miejscowego piaskowca. Na stokach Jaworzyny oraz w górnej części zlewni potoku Cisowego znajduje się rezerwat leśny "Szeroka" z ponadstuletnim drzewostanem bukowo - jodłowym.

Kiczera (831 m) - wyraźna, zalesiona kulminacja na południe od doliny Wielkiej Puszczy, o bezleśnym wierzchołku. Jeden z najlepszych w Beskidzie Małym punktów widokowych. Na stokach Kiczery napotkać można szałas kamienne. Ciekawostką przyrodniczą jest liczne kwitnienie wczesną wiosną krokusów, przebiśniegów i pierwiosnków.

Kościelec (795 m) - wznosi się nad Czernichowem, Tresną i Oczkowem jako zakończenie grzbietu Cisowych Grap.

Leskowiec (922 m) - drugi pod względem wysokości szczyt we wschodniej części Beskidu Małego. Na pobliskim Groniu Jana Pawła II znajduje się główne centrum turystyki górskiej w Górach Zasolskich - schronisko PTTK i węzłowy punkt szlaków turystycznych w Beskidzie Małym. Szczyt Leskowca należy do najlepszych punktów widokowych w Beskidach Zachodnich.

Łamana Skąła (929 m) - najwyższe wzniesienie we wschodniej części Beskidu Małego. W rejonie podszczytowym utworzono rezerwat przyrody "Madohora" o powierzchni ok. 72 ha - m.in. z charakterystycznymi wychodniami skalnymi, zbudowanymi z piaskowca istebniańskiego.

Magurka Wilkowicka (909 m) - jeden z najwyższych szczytów Beskidu Małego. Na szczycie duża polana oraz schronisko górskie PTTK, założone przez Beskidenverein w 1903 r., dwukrotnie odbudowywane po wcześniejszych pożarach. Wielką atrakcją tego szczytu jest bardzo gęsta sieć szlaków

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

turystycznych. Z polany podszczytowej roztacza się piękny widok na Beskid: Śląski, Mały oraz Żywiecki, m.in. widok na Babią Górę, Pilsko i Wielką Raczę oraz Baranią Górę, Skrzyczne i Klimczok.

Potrójna (lub Czarny Groń 884 m) - szczyt w zwornikowym punkcie głównego grzbietu Gór Zasolskich, węzeł szlaków turystycznych w kierunku Przełęczy Kocierskiej, Targanic oraz Łamanej Skały - również atrakcyjny punkt widokowy.

Ścieszków Groń (779 m) - wyraźna kulminacja nad wsią Okrajnik, stanowiąca zakończenie długiego grzbietu Łamanej Skały i Gibasowego Gronia. W rejonie podszczytowym lite bloki piaskowca istebniańskiego o wysokości ok. 8 m., podobne do zamkowych murów, zwane "Zamczyskiem".

Beskid Śląski

Barania Góra (1220 m) - drugi co do wysokości, po Skrzyczem - szczyt Beskidu Śląskiego, stanowiący centrum potężnego rozrogu gór, kierującego we wszystkich kierunkach większe lub mniej wyraźne grzbiety, porozdzielane głęboko wciętymi dolinami. Posiada właściwie dwa wierzchołki - oba leżące w głównym grzbiecie pasma: wierzchołek północny - główny (1220 m) oznaczony wysokim betonowym obeliskiem i ustawioną nad nim wieżą widokową, oraz niepozorny wierzchołek południowy o nieco niższej wysokości (1192 m), odległy od głównego o ok. 400 m, znany pod nazwą Wierch Wiselka.

Gańczorka (909 m) - wyraźny, w całości zalesiony szczyt w głównym grzbiecie Beskidu Śląskiego - pierwszy na południe od Koralówki. Buduje go wielka soczewka gruboławicowych piaskowców ciężkowickich, tworzących pod samym wierzchołkiem wychodnię skalną. Nazwa według podania, pochodzi od garncarza, który miał tutaj mieszkać w samotności i umrzeć samobójczą śmiercią, natomiast inne opowieści mówią, że miało to być miejsce grzebania skazańców i samobójców.

Glinne (1026 m) - potężna góra, wznosząca się nad doliną Soły - na odcinku Węgierskiej Górki i Cięciny. Odchodzi ramieniem na wschód od głównego grzbietu Pasma Baraniej Góry i zbudowana jest z potężnych ławic piaskowców istebniańskich. Wystają one na powierzchnię w postaci ambon i murów skalnych, występujących w wielu miejscach na grzbietach, które schodzą od szczytu Glinnego w kierunku północnym i wschodnim. Przez szczyt Glinnego przechodzi Główny Szlak Beskidzki.

Jaworzyna (lub Skałka 1020 m) - nazwą tą obejmuje się część grzbietu odchodzącego od Baraniej Góry nad dolinę potoku Kamesznica. Nazwa odnosi się do odcinka grzbietu pomiędzy dwoma charakterystycznymi spłaszczeniami z punktami wysokościowymi: 1020 i 931 m. W rejonie grzbietu Jaworzyny znajduje się ciąg form skalnych (stąd jej druga nazwa) o charakterze ambon, zbudowanych z piaskowców istebniańskich.

Karolówka (931 m) - mało wyrazisty, całkowicie zalesiony szczyt w głównym wododziale Polski, na granicy Wisły, Istebnej i Kamesznicy. Jest ważnym punktem zwornikowym, gdyż grzbiet Beskidu Śląskiego rozdziela się tutaj na dwa główne pasma: Stożka i Czantorii oraz Baraniej Góry.

Wychodnie skalne w Beskidzie Śląskim

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Kościelec (1019 m) - szczyt wieńczący krótkie ramię, odchodzące na wschód od Malinowskiej Skały. Opada stromymi stokami ku dolinom dwóch potoków: Malinowskiego - na północ i Leśnianka - na południe. Pod szczytem znajdują się liczne wychodnie i rumowiska skalne, przewidziane do objęcia ochroną jako rezerwat przyrody nieożywionej.

Magurka Radziechowska (1091 m) - punkt wysokościowy i ważny pod względem orientacyjnym zwornik grzbietów w ramieniu górskim odchodzącym od Magurki Wiślanej w kierunku Glinnego. Przechodzi tędy czerwony Główny Szlak Beskidzki i kończą się znaki zielone szlaku z Ostrego.

Malinowska Skała (1152 m) - szczyt w głównym grzbiecie Pasma Baraniej Góry. Szczyt Malinowskiej Skały uformowany jest w wydłużonej soczewce tzw. zlepieńców Malinowskiej Skały, ukazujących się na powierzchni m.in. w postaci ciekawej, podszczytowej wychodni skalnej.

Mała Barania (659 m) - rozległe, pokryte polami i pastwiskami wzgórze między Sołą, potokiem Kamesznickim a Bystrą Kamesznicką. Stanowi zakończenie grzbietu odchodzącego od szczytu Glinnego, lecz geologicznie jest przedłużeniem grzbietu Szarego, zbudowanego z gruboławicowych piaskowców krośnieńskich.

Matyska (Szot lub Sot 612 m) - kuliste, pokryte polami wzgórze między Radziechowami a Przybędzą, stanowiące zakończenie grzbietu, biegnącego od Magurki Radziechowskiej. Matyska zbudowana jest z łupków i wapieni płaszczowiny cieszyńskiej, wychodzących tu na powierzchnię. Wśród roślinności spotyka się liczne gatunki wapieniolubne, a na stokach kilka gospodarczych łomów wapieni, używanych jeszcze niedawno do wypalania wapna w okolicznych wapiennikach. Obecnie góra słynie z powstającej tam "Golgoty Beskidów" - lokalnego miejsca kultu religijnego i ścieżki przyrodniczo-dydaktycznej "Matyska".

Muronka (1017 m) - szczyt w grzbiecie odchodzącym od Magurki Radziechowskiej, rozdzielającym doliny potoków: Twardorzeczka i Leśnianka. W kilku miejscach pod grzbietem znajdują się wychodnie gruboławicowych piaskowców, należących do górnych warstw gadulskich, objęte ochroną w formie rezerwatu przyrody nieożywionej "Kuźnie".

Ochodzita (895 m) - wyrazista, bezleśna góra o kopulastym kształcie, wznosząca się w głównym grzbiecie karpackim, częściowo na terenie powiatu cieszyńskiego. Zbudowana jest z gruboławicowych, gruboziarnistych, wapnistych piaskowców krośnieńskich, znacznie odporniejszych na wietrze niż otaczające ją skały, tworzące obniżenie Bramy Koniakowskiej. To zdecydowało zapewne o nazwie góry, czyli fakt, iż wędrowca idącego z którejkolwiek strony ukształtowanie terenu zmusza do obchodzenia szczytu. Ze szczytu Ochodzitej roztacza się jedna z najpiękniejszych i najpełniejszych panoram górskich w całym Beskidzie Zachodnim.

Golgota Beskidów na Matysce

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Ostre (930 m) - szczyt kończący ramię górskie, które odchodzi od Magurki Radziechowskiej i rozdziela doliny potoków: Twardorzeczki i Leśnianki. Pokryty w znacznej części urokliwymi, rozległymi polanami o wspólnej nazwie - Hala Ostre. Znaki zielone szlaku trawersują szczyt nieco poniżej wierzchołka drogą schodzącą do wsi Ostre.

Pydychów Groń (751 m) - niewysokie, bezleśne wzgórze w głównym wododziale karpackim, rozdzielające przełęcz: Przysłop i Zwardońską, tuż nad stacją PKP w Zwardoniu. Przez szczyt wzniesienia biegnie granica polsko-słowacka. Nazwa pochodzi od osiedla Pydychy, położonego u podnóża wzgórza. Wschodnie stoki wzgórza przez przysiółek Groń, trawersuje polna droga z Myta do Zwardonia, którą wiodą znaki niebieskie szlaku.

Równia (850 m) - odcinek grzbietu odchodzącego od szczytu Skrzycznego w kierunku południowo-wschodnim, położony poniżej Hali Jaskowej, porośnięty młodym lasem świerkowo-bukowo-modrzewiowym.

Skrzyczne (1257 m) - najwyższy szczyt Beskidu Śląskiego, wznoszący się na północnym krańcu wyraźnie zrównanego Pasma Baraniej Góry, w bocznym grzbiecie Beskidu Śląskiego. W stronę doliny

Widok na Skrzyczne z wieży na Baraniej Górze

Żylicy oraz Kotliny Żywieckiej opada bardzo stromymi stokami. W kierunku północnym grzbiet Skrzycznego opada ku przełęcz Siodło kilkoma wysokimi progami, a jego zbocza pokrywają potężne pokrywy rumowiskowe - pozostałość wietrzenia mroźnego z okresu lodowcowego.

Skrzyczne Małe (1211 m) - płaskie wypiętrzenie w głównym grzbiecie Pasma Baraniej Góry, trzeci pod względem wysokości, nazwany szczyt Beskidu Śląskiego. Potężne ramię Małego Skrzycznego zwieńczone Halą Skrzyczneńską, opada ku dolinie Żylicy stokiem pokrytym licznymi polanami, który w rejonie Szczyrku stanowi główny teren narciarstwa

zjazdowego. Grzbietem przez Małe Skrzyczne biegną znaki zielone szlaku.

Szare - długi i wąski bezleśny grzbiet biegnący pomiędzy dolinami potoków: Kamesznickiego i Szarego. Najwyższymi wzniesieniami grzbietu są Graniówki (711 m), położone nad górną częścią wsi Szare i Cypel (761 m) - nad skrzyżowaniem w Lalikach.

Wierch Wiselka (1192 m) - wyraźne spłaszczenie w głównym grzbiecie Baraniej Góry, ok. 400 m na południe od głównego wierzchołka. Główny zwornik masywu Baraniej Góry i węzeł szlaków turystycznych - przechodzi tutaj czerwony Główny Szlak Beskidzki, oraz szlak niebieski i zielony na szczyt Baraniej Góry. Tutaj kończy się również szlak czarny z Kamesznicy.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

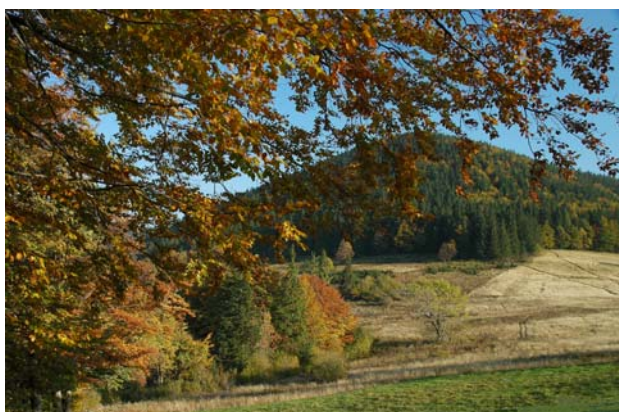
Beskid Żywiecki

Abrahamów (857 m) - kulminacja w grzbiecie ograniczającym od północnego - wschodu dolinę Żabniczanki, mająca charakter niewysokiego, wąskiego i ostro zarysowanego grzbiету, z najwyższym punktem na rozszerzeniu, we wschodniej części. Do doliny Żabniczanki opada stromym, w większości zalesionym zboczem. Łagodniejszy północny stok opada do doliny Cięcinki i jest w dużej części zajęty przez pola uprawne.

Abramów (1084 m) - kulminacja w krótkim, bocznym grzbiecie odchodzącym na północ od pasma granicznego w rejonie Jaworzyny (1173 m). Na szczycie charakterystyczny "grzebień" boru świerkowego. Pomiędzy wierzchołkiem a graniczną Jaworzyną znajduje się łagodne siodło z widokową halą, przez którą przechodzi szlak turystyczny. Zalesione

Widok na Abrahamów ze stoków Prusowa

Widok na Banię z Przełęczy Przegibek

zachodnie stoki stromo opadają w kierunku początkowego odcinka dolinki potoku o tej samej nazwie.

Bania (1124 m) - zalesiona kulminacja o ostrym, stożkowatym kształcie w grzbiecie granicznym pomiędzy Wielką Raczą a Rycerzową, będąca wyraźnym zwornikiem dla odchodzącego stąd na północ grzbiętu Bendoszki i Praszywki. Bezpośrednio od północnej strony znajduje się przełęcz i osiedle Przegibek. Na południową, słowacka stronę spod szczytu wypływa potok Berylów.

Bendoszka Wielka (1144 m) - jeden ze szczytów "Worka Raczańskiego" - z biegnącym w stronę północną ramieniem, odchodzącym od grzbiętu granicznego w rejonie Bani (1124 m), a kończącym się nad Rycerką Górną, u zbiegu potoków: Rycerka i Rycerki. Ze względu na znaczną wysokość, bliskość głównego grzbiętu i okazałą szczytową polanę, góra znana jest z ciekawych, szerokich panoram - praktycznie na cały "Worek Raczański". Na Bendoszcze Wielkiej w 2000 r. postawiono Krzyż Jubileuszowy Ziemi Żywieckiej.

Beskid Korbielowski (Veska, Wyska lub Weska - 954 m) - szczyt położony w głównym

Krzyż Jubileuszowy

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

wododziałowym grzbiecie karpackim pomiędzy Studentem (lub Zimną - 935 m), a Beskidem Krzyżowskim (923 m), nad Korbielowem Górnym. Jego grzbiet ma postać skalnej grzędy; jest urwisty od strony polskiej i łagodnie nachylony od strony słowackiej. Na północnych stokach znajduje się polana Beskid.

Beskid Krzyżowski (lub Szelust - 923 m) - szczyt położony w głównym wododziałowym grzbiecie karpackim na zachód od Półgórskiej Przełęczy (809 m) - powyżej wsi Krzyżówki.

Beskid Wrzeszcz (Wrzeszczówka lub Beskid Graniczny - 863 m) - kulminacja w grzbiecie granicznym pomiędzy Zwardoniem a Wielką Raczą. Stanowi zwornik dla biegnącego równoleżnikowo w kierunku wschodnim grzbietu Ożnej i Łysicy z ciekawą panoramą na rejon doliny Słanicy i Rachowca oraz na doliny Wrzeszczówki i Skaliczanki - po słowackiej stronie.

Boraczy Wierch (1244 m) - kulminacja w grzbiecie Lipowskiej, na zachód od jej szczytu, oddzielona szerokim i płytkim siodłem. Wierzchołek i północne stoki, opadające w kierunku doliny Żabniczanki, porasta przereźdzony bór górnoregłowy. Po południowej stronie szczytu znajduje się kompleks hal, z których najbliższa wierzchołka to Gawłowska Hala (na niektórych mapach i opracowaniach spotyka się błędną nazwę Motyków Wierch, powtórzoną z nazwy stosowanej niekiedy do części Hali Bacmańskiej). Szlaki turystyczne nie przechodzą przez wierzchołek Boraczego Wierchu, lecz nieco na południe od linii grzbietu oraz przez przełęcz, położoną na wschód od szczytu.

Gruba (Hruba) Buczyna (1134 m) - najwyższe wzniesienie na południowo-zachodnim ramieniu Pilska, pomiędzy Przełęczą Glinka a przełęczą Bory Orawskie. Jego nazwa pochodzi z języka słowackiego i odnosi się do nieistniejących już dzisiaj, okazałych buków dawnej puszczy karpackiej. Przez ten charakterystyczny szczyt przechodzi polski, żółty szlak turystyczny z Krawcowego Wierchu na Halę Lipowską oraz słowacki, niebieski szlak z Serafinowa k. Zwardonia na Babią Górę. Szczyt porośnięty lasem od zachodniej strony opada bardzo stromo. Widoczne są progi piaskowca magurskiego osiagające wysokość do 20 m.

Jałowiec (1111 m) - najwyższy i centralnie położony szczyt Pasma Jałowieckiego. Pod Jałowcem znajdują się źródła Koszarawy, Stryszawki i Welczówki, a na jego południowym zboczu położona jest

Wypas owiec w Beskidach

rozległa Hala Trzebińska (Kubulkowa), która do niedawna była miejscem intensywnego wypasu owiec. Osobliwością hali są rosące tutaj duże kępy kosodrzewiny. Z górnej części Hali Trzebińskiej rozciąga się szeroka panorama, szczególnie pięknie prezentująca masyw Babiej Góry (1725 m). Jako ciekawostkę należy podać, iż w 1954 r. szlakiem z Huciska przez Czerniawę Suchą (1062 m) odbył wycieczkę narciarską na Jałowiec ks. Karol Wojtyła, ale niestety zламаł nartę i wrócił do Suchej Beskidzkiej saniami.

Jaworzyna (997 m) - szczyt w bocznym ramieniu Mendralowej (1169 m), opadającym w stronę Koszarawy i Przyborowa. Z wierzchoł-

kowej polany roztaczają się dalekie panoramy w kierunku południowym i południowo - zachodnim.

Jaworzyna (1045 m) - najdalej na południowo-zachód wysunięty szczyt w Grupie Pilska, całkowicie porośnięty lasem mieszanym: świerkowo-jdłowo-bukowym. Przez szczyt prowadzi mało uczęszczany niebieski słowacki szlak turystyczny. Teren od Jaworzyny po Świtkową został zamknięty po II wojnie światowej dla ruchu turystycznego, a przejście z Grupy Pilska w kierunku Worka Raczańskiego odbywa się przez Krawców Wierch, Kubiesówkę, Glinkę i Soblówkę.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Kikula (1086 m) - wyraźna kulminacja w grzbiecie granicznym pomiędzy Zwardoniem a Wielką Raczą. Jej obszerne gniazdo tworzy krótki masywny grzbiet boczny, aż na słowacką stronę, ponad dolinę potoku Oszczadnica. Z częściowo bezleśnego wierzchołka roztacza się ciekawy widok na Małą Fatrę.

Kotarnica (1156 m) - zalesiona kulminacja w grzbiecie opadającym z Romanki w kierunku północno - wschodnim. Stanowi dość wyraźny punkt zwornikowy, gdzie rozchodzą się dwa grzbiety: jeden - poprzez Łazy opadający ponad Sopotnią Małą, a drugi - nad Sopotnią Wielką. Stoki Komarnicy należą do najbardziej stromych w tej części Beskidu Żywieckiego. Nazwa szczytu odnosi się do związków z gospodarką pasterską i szałaśniczą.

Krawców Wierch (1084 m) - szczyt w Beskidzie Żywieckim. W swojej wierzchołkowej części obejmuje obszerną Halę Krawcule, z której roztacza się widok na fragmenty Grupy Worka Raczańskiego i imponującą kulminację Muńcoła oraz Małą Fatrę. Słowo "wierch" w nazwie szczytu jest praktycznie nieużywane przez mieszkańców regionu, bowiem w miejscowej gwarze używa się określenia "groń", jako góry, na której wypasa się owce, bądź prowadzi uprawy. Z Krawcowego Wierchu w kierunku zachodnim wypływa bardzo głęboki, malowniczy potok Straceniec, z licznymi kaskadami. Przez szczyt prowadzi żółty szlak turystyczny z Rycerzowej na Trzy Kopce oraz kończy się niebieski szlak turystyczny, wiodący z Hali Lipowskiej przez Straceniec.

Kubiesówka (868 m) - wyraźna kulminacja w grzbiecie ciągnącym się z Krawcowego Wierchu na zachód i rozdzielającym doliny potoków: Glinka i Straceniec. Wierzchołek jest częściowo bezleśny, z dominującą wieżą lokalnego przekaźnika TV. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od występującego dawniej w okolicznych wsiach nazwiska "Kubiesa". Spod szczytu roztacza się ciekawy widok na wschodnią część Worka Raczańskiego z Rycerzową oraz Smerekowem Wielkim (1041 m) i Oszusem (1155 m) w grzbiecie granicznym.

Lasek (868 m) - wyraźna kulminacja, tworząca wraz z Koszarawskim Groniem (798 m), Wytrzyszczonem (743 m) i Cichą (lub Czarną Górą - 859 m) osobne pasemko, należące do Pasma Jałowickiego. Leży pomiędzy doliną Koszarawy i Pewelki. Stoki Lasku pokrywa malownicza szachownica pól, łąk i zagajników. Roztaczają się z nich imponujące panoramy.

Lachów Groń (lub Buciorysz 1045 m) - wyniosłe ramię odchodzące w kierunku zachodnim od Jałowca. Ze szczytowej hali roztaczają się imponujące widoki na Beskid: Żywiecki, Mały i Śląski.

Lipowska (1324 m) - należy do najwyższych szczytów w tej części Beskidu Żywieckiego i razem z sąsiednią Rysianką (1366 m) tworzy jedno z trzech głównych "gniazd" górskich, tak charakterystycznych dla tego regionu. Mało wyrazisty wierzchołek, pokryty górnoregłowym borem świerkowym, ma charakter ułożonej równoleżnikowo grzędy. Z Hali Lipowskiej roztacza się panorama na grzbiet graniczny Grubej Buczyny i Krawcowego Wierchu, oddzielony doliną Bystrej oraz

Schronisko PTTK na Hali Lipowskiej

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

w dalszym planie - panorama pasm górskich na Słowacji. W kierunku zachodnim widać grzbiety i doliny w obrębie Worka Raczańskiego, natomiast wschodnim - w oddali, za stokami Pilska, przy dobrej widoczności pokazują się Tatry. W 2008 r. w rejonie szczytu Lipowskiej oraz Rysianki utworzono rezerwat przyrody "Lipowska", jako najmłodsze w powiecie żywieckim.

Łabysówka (lub Labesówka 904 m) - dość rozległa kulminacja w grzbiecie ciągnącym się z Pilska w kierunku północnym przez przełęcz Przysłony. W większości zalesiona wznosi się od zachodu nad centrum Korbielowa. Nazwa Łabysówka pochodzi prawdopodobnie od pospolitego góralskiego nazwiska Łabys, które odnotowuje m.in. inwentarz wsi Sopotnia Wielka z 1712 roku.

Munczolik (lub Sypurzeń 1356 m) - kulminacja w grzbiecie granicznym pomiędzy Pilskiem, a Rysianką. Wierzchołek częściowo zalesiony opada krótkim, dosyć stromym stokiem na zachód w stronę siodła, oddzielającego go od sąsiedniej Palenicy. W części szczytowej występują liczne progi skalne, gładzowiska i rozpadliny, pokryte górnoreglowym borem świerkowym.

Majów (1135 m) - kulminacja porośnięta lasem mieszanym w głównym grzbiecie granicznym pomiędzy Banią a Rycerzową. Ze szczytu Majowa, znajdującego się tuż po stronie słowackiej, rozciągają się atrakcyjne panoramy w kierunku południowo - wschodnim.

Mędralowa (lub Wielki Jałowiec 1169 m) - wysoki szczyt w głównym karpackim grzbiecie wododziałowym pomiędzy Przełęczą Głuchaczki (830 m), a Przełęczą Jałowiecką (993 m). Jej północne ramię ze szczytem Kolistego Gronia i Halą Kamińskiego (1114 m) opada na Przełęcz Klekociny, dając początek Pasmu Jałowieckiemu. Obecna nazwa góry wywodzi się od podszczytowej Hali Mędralowej, ta zaś od nazwiska Mędrala - powszechnego w Koszarawie i Przyborowie. Do niedawna na Hali Mędralowej, będącej doskonałym punktem widokowym, wypasano owce - z tego okresu pochodzi jeszcze stary pasterski szałas.

Okrągła (947 m) - rozłożysta kulminacja zasługująca - z uwagi na kształt - na swoją nazwę, znajduje się w bocznym grzbiecie, odchodzącym od grzbietu granicznego pomiędzy Grubą Buczyną, a Krawcowym Wierchem.

Orło (lub Orzeł 1119 m) - kulminacja w grzbiecie granicznym Worka Raczańskiego, w miejscu gdzie grzbiet wyraźnie przyjmuje kierunek równoleżnikowy. Na północnych stokach wypływa potok Racza - jeden z dwóch głównych źródłowych cieków Rycerki. Na słowacką stronę odchodzi wyraźny grzbiet Sękowa, rozdzielający doliny potoków: Klubińskiego i Wielkiego.

Oszus (Oszast lub Wysoki Beskid 1155m) - szczyt pomiędzy Równym Beskidem (1009 m), a Kaniówkami (953 m), położony w głównym karpackim grzbiecie wododziałowym. Kulminacja Oszusa leży kilkanaście metrów od granicy państwa, po stronie słowackiej. Na polskich stokach Oszusa, w źródłowej części potoku Urwisko, znajduje się rezerwat przyrody "Oszast" - z pozostałościami pierwotnej Puszczy Karpackiej.

Oźna (952 m) - kulminacja w równoleżnikowym grzbiecie bocznym, odchodzącym na wschód od Beskidu Wrzeszcz. Kopała szczytowa jest wydłużona i stosunkowo płaska, częściowo zalesiona i pokryta polami uprawnymi, łąkami i zagajnikami. Od strony południowej pod grzbiet podchodzą rozrzucone zabudowania przysiółka Oźna.

Schronisko PTSM Sól-Oźna

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Na południowych stokach, w budynku dawnej szkoły podstawowej znajduje się szkolne schronisko młodzieżowe - jedyne schronisko tej kategorii, położone tak wysoko w górach.

Palenica (1343 m) - jest to jeden ze szczytów Beskidu Żywieckiego, położony w grzbiecie granicznym, pomiędzy Pilskiem a Rysianką. W odróżnieniu od innych szczytów nie tworzy samodzielnego "gniazda". Spod szczytu w kierunku północnym opada malownicza Hala Cudzychowa - największa w Beskidzie Żywieckim. Od tej właśnie hali przyjęła się ludowa nazwa "Polanica" zniekształcona później na "Palenicę".

Pilsko (1557 m) - jest drugim co do wysokości - po Babiej Górze - szczytem w Beskidach, a najwyższym w powiecie żywieckim. Rozległy masyw znajduje się w grzbiecie granicznym, bezpośrednio na zachód od przełęczy Glinne. Pilsko ma charakterystyczną sylwetkę - szeroka kopuła o wyraźnie spłaszczonym wierzchołku, przewyższająca 200-300 m sąsiednie grzbiety i szczyty. Na Pilsku występuje jedyny - obok Babiej Góry - piętrowy alpejski układ roślinności. Szczyt Pilska objęty jest ochroną rezerwatową, zarówno po stronie polskiej, jak i słowackiej. Ochronie podlega tutaj górnoreglowy bór świerkowy i podszczytowe płaty kosodrzewiny. Najwyższy punkt Pilska znajduje się na terytorium Słowacji, a najwyżżej położone miejsce po polskiej stronie to Góra Pięciu Kopców (1542 m).

Praszywka Wielka (1044 m) - rozłożysta kulminacja kończąca grzbiet Przegibka i Bendoszki, pomiędzy dolinami: Rycerki i Rycerek, górująca nad centrum Rycerki Górnej. Po północno-zachodniej stronie wierzchołka znajduje się rozległa hala, z ciekawym widokiem na dolinę Rycerki z grzbieciami Ożnej i Łysicy, a za nimi - masyw Rachowca, grzbiet Kikuli, Magury i Jaworzyny.

Prusów (1010 m) - okazała kulminacja w zachodniej części Beskidu Żywieckiego, tworząca niemal samodzielny masyw pomiędzy dolnym biegiem Żabniczanki, potokiem Miłowka i Sołą. Jego rozłożysty, posiadający znaczną wysokość względną grzbiet, obniża się w rejonie Hali Boraczej, a następnie łączy z masywem Lipowskiej.

Rachowiec (954 m) - kulminacja na północno-zachodnim skraju Worka Raczańskiego, stanowiąca krótki, ale masywny grzbiet boczny pomiędzy dolinami Czarnej Soły i Słanicy. Położenie Rachowca sprawia, że z jego podszczytowych polan można oglądać główną część Worka Raczańskiego, Beskid Śląski, Tatry i Małą Fatrę.

Romanka (1366 m) - obok Pilska najwyższy szczyt centralnej części Beskidu Żywieckiego. Jego majestatyczna sylwetka przyciąga uwagę zarówno w panoramach oglądanych od strony doliny Soły, jak i od strony wschodniej i północnej. W odróżnieniu od większości ważniejszych szczytów Żywiecczyzny, Romanka ma całkowicie zalesiony wierzchołek. Widokowe polany znajdują się znacznie poniżej szczytu i oglądane z nich panoramy mają ograniczony zasięg. Dla ochrony całego kompleksu leśnego, utworzono tu rezerwat przyrody "Romanka", ciągnący się od krańców Hali Pawlusiej, aż poza kulminację Majcherkowej (1265 m).

Rysianka (1322 m) - szczyt oraz hala w masywie Lipowskiej, wysunięta od niej w kierunku wschodnim. Wierzchołek jest zalesiony i mało wyraźny w terenie i wraz ze szczytem Lipowskiej tworzy wspólną grzędę, z dosyć szerokim

Romanka zimą

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

i mało wyrazistym siodłem pośrodku. Z południowych stoków Rysianki wypływa potok Bystra, natomiast północne stoki, strome i gęsto zalesione, opadają do źródłowego kotła Żabniczanki, a wschodnie do źródeł Sopotni Wielkiej. Nazwa Rysianka jest bardziej kojarzona z halą i znajdującym się na niej schroniskiem, niż ze szczytem. Znajdują się tutaj rezerваты przyrody: "Pod Rysianką" oraz nowo utworzony - "Lipowska".

Skalanka (867 m) - pierwsza wyraźna kulminacja w grzbiecie granicznym na południe od Przełęczy Zwardońskiej. Od wschodu masywu znajduje się źródłowa część doliny Słanicy, z wysoko podchodzącymi zabudowaniami, a na zachód odchodzi słowacki grzbiet Oselnego, rozdzielający doliny Skaliczanki i Wrzeszczówki.

Skala (944 m) - kulminacja położona na północny - wschód od Romanki, stanowiąca zwornik grzbietów: Suchego Gronia, Abrahamowa, Kiczory i Magury oraz Juszczyńki i Przybora. Z jej stoków wypływają następujące potoki: Cięcinka, Bystra, Sopotnia Wielka i Suchy - dopływ Żabniczanki.

Student (lub Zimna 935 m) - szczyt w głównym wododziałowym grzbiecie karpackim, wznoszącym się bezpośrednio na północ od Przełęczy Glinne (809 m). W słynnym "Dziejopisie Żywieckim" jest wzmianka, że nazwa góry pochodzi stąd, "iż niejaki Pochopień Studenta zabił, co mu owce zabrał", przy czym Student to nie średniowieczny żak, lecz nazwisko.

Sucha Góra (1040 m) - wyraźna kulminacja w zachodniej części Beskidu Żywieckiego, stanowiąca masywny, ale dość krótki grzbiet, równoległy do Prusowa. Góruje blisko 550 m ponad doliną Soły na północ od Rajczy, w kierunku której opada stromym stokiem. Ograniczają ją głęboko wcięte doliny potoków: Milówka i Nickulina. Zachodni stok pokrywają polany z zagajnikami i kępami jałowców. Stąd też roztaczają się panoramy poprzez dolinę Soły na Beskid Śląski oraz Worek Raczański.

Trzy Kopce (1216 m) - najniższy szczyt w paśmie Pilsko - Rysianka, stanowiący punkt rozejścia się gniazda Pilska oraz Lipowskiej i Romanki. Nazwa "Trzy Kopce" odnosi się do miejsca, gdzie zbiegają się trzy wyraźne grzbiety górskie. W latach 70. stała tutaj drewniana wieża triangulacyjna, wykorzystywana w pomiarach geodezyjno - kartograficznych. Przez szczyt przebiega czerwony Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego oraz odchodzi żółty szlak turystyczny na Rycerzową przez Krawców Wierch.

Wielka Racza (1236 m) - według podań spisanych przez Komonieckiego nazwa pochodzi od słowa

Panorama Tatr z Wielkiej Raczy

"raczyć się", gdyż ponoć po zakończeniu sporów granicznych, Komorowscy wraz ze swoimi węgierskimi adwersarzami urządzili na granicznym szczycie wielką ucztę, w czasie której obficie "raczono" się winem. Jest to najwyższy szczyt Beskidu Kysuckiego, a jednocześnie jeden z wyższych szczytów Beskidu Żywieckiego, położony "na zakręcie" głównego karpackiego grzbietu, którym biegnie europejski dział wód Bałtyku i Morza Czarnego. W rejonie szczytu położony jest słowacki rezerwat przyrody "Wielka Racza". Ze szczytu przy dobrej widoczności można zobaczyć Tatry.

Wielka Rycerzowa (1226 m) - drugi co do wysokości szczyt Beskidu Kysuckiego i jeden z wyższych w Beskidzie Żywieckim, położony w głównym karpackim grzbiecie, którym biegnie europejski dział wód Bałtyku i Morza Czarnego - jednocześnie drugi obok Wielkiej Raczy najpopularniejszy turystycznie szczyt Worka Raczańskiego. Na południowo - zachodnich stokach znajduje się słowacki rezerwat przyrody "Wychylowskie Skały".

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Wielki Groń (1075 m) - szczyt w południowo-zachodnim ramieniu Pilska pomiędzy Przełęczą Glinka, a przełęczą Bory Orawskie, stanowiący razem z Grubą Buczyną gniazdo górskie z odchodzącymi w kierunku zachodnim ramionami Kubiesówki i Okrągłego.

Wilczy Groń (961 m) - ostatnia kulminacja w pasmie południowo-zachodnim ramienia Pilska, pomiędzy Przełęczą Glinka a Przełęczą Bory Orawskie. Wilczy Groń wraz ze słowacką kulminacją Połomu stanowi wspólny, długi grzbiet, stromo opadający ku przełęczy Bory Orawskie.

4.2. Hale polany pastwiska

Beskid Mały

Gałasie - zamieszkała polana na stokach Pietraszówki (814 m), szczytu odchodzącego ramieniem od Gibasowego Gronia (898 m); polana o imponujących widokach na pasmo Policy i Babiej Góry.

Gibasy - zamieszkała polana na stokach Gibasowego Gronia (898 m), o wybitnych walorach rolniczych i krajobrazowych. Z polany roztacza się bliska panorama na Pasma Pewelskie i Kiczorę oraz daleka - na Babią Górę, Mędralową i gniazdo Pilska.

Polany na Jaworzynie (864 m) - ciąg międzyleśnych polan na grzbiecie od Kościelca (795 m) do przełęczy Cisowej. Na polanach zachowały się niespotykane w Beskidzie Śląskim i Żywieckim kamienne szałas, wykonane z bloków miejscowego piaskowca bez zaprawy wiążącej, kryte dwuspadowym dachem, wykonanym z gontów. Szałas budowano na skraju polany i pełniły one rolę pomieszczeń - schronów, dla ludzi pracujących na polanie oraz na przechowywanie siana. Szałas zniszczono w dużej mierze nakazem rozbiórki, wydanym przez niemieckie władze okupacyjne podczas II wojny światowej.

Polany Ściszkowego Gronia - ciąg zamieszkałych polan o charakterze osiedli, odchodzących w kierunku południowo-wschodnim, np.: Ratale, Bekry, Łysina.

Patykówka - długa widokowa polana, leżąca na grzbiecie Ściszków Groń (775 m) - Gibasów Groń (898 m). Przez polanę prowadzi zielony szlak, z którego otwierają się widoki na Potrójną, Jawornicę oraz rejon Przełęczy Kocierskiej.

Żar (761 m) - długa polana ciągnąca się w kierunku wschodnim na zbocza Kiczery (831 m), powstała w okresie przemieszczania się ludów pasterskich (m.in. pochodzenia wołoskiego) szczytami Karpat. Polana obecnie, pomimo intensywnego zagospodarowania turystyczno-narciarskiego, posiada wybitne walory krajobrazowe w skali powiatu żywieckiego, z szeroką gamą panoram widokowych w każdym kierunku.

Widok na Beskid Mały z Żaru

Obiekty turystyczne na górze Żar

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Beskid Śląski

Hala Barania - duża polana, położona w Kamesznicy na wysokości ok. 980-1050 m, opadająca spod grzbietu łączącego Baranią Górę z Magurką Radziechowską. Z polany roztacza się interesująca panorama na Beskid Żywiecki: masywy Romanki, Pilska i Lipowskiej oraz pasmo Babiej Góry.

Fajkówka - polana położona w przysiółku Kamesznicy Złatnej, na ramieniu Jaworzyny i stokach Baranej Góry. W latach 60. PTTK uruchomiło tu cieszącą się dużą popularnością stację turystyczną, a przez polanę przechodzi szlak czarny z Kamesznicy na Baranią Górę.

Hala Jaskowa - potężna polana, ciągnąca się na stokach Skrzycznego na wysokości ok. 870 - 1050 m, sztucznie wytrzebiona z terenów leśnych metodą "cerhlenia" w okresie XVI - XVII w. Nazwa pochodzi od nazwiska właścicieli (Jasek lub Jaszek) - bogatego rodu sołtysiego z Lipowej. Z okresu działalności pasterskiej zachowało się kilka szałasów, a z polany roztaczają się ciekawe widoki na Beskid Śląski, Beskid Żywiecki z masywem Babiej Góry oraz piękna panorama Kotliny Żywieckiej. Przez Halę Jaskową prowadzi na Skrzyczne szlak niebieski.

Hala Jaskowa

Hala Ostre - ciąg pięknych polan wokół szczytu Ostre, na wysokości ok. 850 - 920 m, wzdłuż grzbietu łączącego ten szczyt z Muronką. Obecnie polany te w znacznej części nawożone, wykorzystywane są jako łąki kośne. Znajduje się na nich kilka starych szop na siano. Z hali rozciąga się interesująca panorama całej Kotliny Żywieckiej. Przechodzi tu zielony szlak z Ostrego na Magurkę Radziechowską.

Hala Radziechowska - ciąg wielkich polan po obu stronach grzbietu, między szczytami Glinnego i Magurki Radziechowskiej, na wysokości ok. 980-1040 m. Nazwa pochodzi od wsi Radziechowy, chociaż pierwotnie nazywano halę Jaworzyną. Przez Halę Radziechowską prowadzą znaki czerwone Głównego Szlaku Beskidzkiego.

Skalka (960-1000 m) niewielka polana, obecnie prawie całkowicie zarośnięta, położona między Malinowską Skalą a Kościelcem, na wysokości ok. 960-1000 m. Stała tu dawniej, wybudowana jeszcze przez rodzinę Habsburgów, najwyżej położona w Beskidzie Śląskim leśniczówka. Przy ścieżce, którą prowadzą znaki szlaku żółtego, znajduje się wydajne źródło z wodą o doskonałym smaku.

Hala Skrzyczeńska (930-1000m) - rozległa polana, na lekko spłaszczonym zakończeniu grzbietu odchodzącego od Małego Skrzycznego, na wysokości ok. 930-1000 m. Dawniej stanowiła duży ośrodek gospodarki pasterskiej, obejmujący również położone poniżej polany.

Beskid Żywiecki

Hala Bacmańska - położona jest na najniższym ramieniu stoku Boraczego Wierchu (Bacmański Groń), na wysokości ok. 1000 m. Nazwa bez wątpienia związana jest z gospodarką pasterską i pochodzi od słowa "bacman" co prawdopodobnie jest zbitką popularnego "bacy" pochodzenia wołoskiego z niemieckim "der Mann".

Hala Bendoszka Wielka - rozległa polana położona w szczytowej części kulminacji o tej samej nazwie, ciągnąca się zgodnie z kierunkiem grzbietu ramienia Bania - Praszywka Wielka. Z hali rozciągają się rozległe panoramy na fragmenty Beskidu Śląskiego, Kotlinę Żywiecką, Beskid Żywiecki i część Beskidu Małego.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Hala Bieguńska - jedna z większych hal Beskidu Żywieckiego, położona na grzbiecie Lipowskiej i Boraczego Wierchu, na zachód od Hali Lipowskiej. Od linii grzbietu opada w kierunku południowego stoku, osiągając w górnej części wysokość ok. 1200 m.n.p.m. Podobnie jak większość hal, była dotychczas użytkowana jako hala pasterska.

Hala Boracza - położona w szerokim grzbietowym siodle, na południowy - wschód od kulminacji Prusowa, na wysokości ok. 860 m, w grzbiecie odchodzącym z Redykalnego Wierchu nad dolną Żabnicę. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od nazwiska właściciela (popularne w okolicy nazwisko - Borak). Hala częściowo zajęta jest pod pola uprawne oraz zabudowania jednego z przysiółków Milówki. Wokół leżą trzy interesujące szczyty: Prusów, Sucha Góra i Redykalny Wierch. Hala jest dobrym punktem wyjścia, jak i miejscem tranzytowym dla grup turystycznych, wędrujących w stronę Lipowskiej i Rysianki.

Hala Cebula (Cebulowa) - znajduje się na skłonie grzbietu granicznego, na zachód od Hali Miziowej i łączy się z sąsiednimi halami: Słowikową oraz Jodłowcową. Nazwa pochodzi od masowego występowania rzadkiej rośliny - czosnku syberyjskiego. Z hali wypływa potok Cebulowy - największy dopływ Sopotni Wielkiej.

Hala Cudzychowa - położona jest na terenie wsi Sopotnia Wielka, bezpośrednio pomiędzy Palenicą (1343 m) a Munczolikiem (1356 m) w grzbiecie granicznym Trzech Kopców i Pilską Dawniej była znana również pod nazwą Hala Martosowa. Tą samą nazwą określana jest również przełęcz pośrodku hali, na wysokości ok. 1250 m. Należy do najbardziej rozległych hal w tej części Beskidu Żywieckiego - jej część przechodząca przez linię grzbietu na słowacką stronę, zwana Kruszetnicą Polaną, jest nieużytkowana i zalesiona świerkowym młodnikiem.

Hala Cukiernica - nazwa odnosząca się do dwóch hal: Cukiernica Wyżna i Cukiernica Niżna, położonych u podnóża Suchej Góry, na południe od Hali Boraczej. Cukiernica Wyżna położona jest bliżej Suchej Góry i prowadzi przez nią niebieski szlak turystyczny z Rajczy. Cukiernica Niżna, położona bardziej na wschód, łączy się z górną częścią Hali Boraczej. Pochodzenie nazwy tej hali jest nieznane.

Hala Gawłowska - położona w pasmie Redykalny Wierch - Lipowska, na stoku Boraczego Wierchu, na wysokości ok. 1180 m. Nazwa związana jest z gospodarką pasterską i pochodzi od nazwiska jej właściciela, tj. Gawła.

Hala Górowa - położona we wsi Krzyżowa, na grzbiecie odchodzącym na północ od Pilską, dochodząc w górnej części do wysokości ok. 1180 m. Sąsiaduje z inną rozległą halą - Halą Jodłowcową. W sezonie letnim, w zaadaptowanym szałasie funkcjonuje baza namiotowa.

Hala Janoszkowa - położona jest w partii szczytowej Lachowego Gronia, na wysokości ok. 1045 m. Podobnie jak na wielu innych halach, zaniechano na niej tradycyjnego wypasu owiec. Z hali roztaczają się imponujące panoramy w kierunku Beskidu Śląskiego i Małego, Pilską i Babiej Góry.

Hala Kamińskiego - rozłożona na szczycie Magurki (lub Kolisty Groń 1114 m). Polana ma kształt elipsowaty. Szlak niebieski mija kulminację i prowadzi jej zachodnimi stokami, granicą lasu i polany. Hala Kamińskiego położona w pasmie Jałowieckim jest najdalej wysuniętą na wschód halą w powiecie żywieckim.

Hala Lipowska - położona na stokach kulminacji o tej samej nazwie. W jej górnej części znajduje się schronisko PTTK - znany ośrodek turystyczny. Szałasnictwo na hali zanikło już dawno, a jedyną pamiątką, przypominającą o nim, jest drewniany krzyż, przy którym odprawiane były msze dla pasterzy z okolicznych hal. Obecnie obok krzyża kończy się Droga Światła, upamiętniająca pobyt w tym miejscu ówczesnego biskupa krakowskiego - Karola Wojtyły.

Hala Łyśniowska - rozpostarta na stokach Martoszki (1288 m) - kulminacji w grzbiecie Romanki. Hala w dolnej części łączy się z Halą Pawlusią, tworząc ogromny kompleks hal pasterskich, tym samym podkreślając szczególnie charakter dawnego wypasu owiec w tej części Beskidu Żywieckiego.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Hala Mała Racza - ciągnąca się od kulminacji o tej samej nazwie (1178 m) aż po Wielką Raczę. Teren hali jest rozległy, odchodzący od grzbietu w stronę doliny potoku Racza. Hala słynie z pięknych widoków, prezentujących walory krajobrazowe Worka Raczańskiego oraz Małej Fatry.

Hala Miziowa - położona u podnóży kopuły szczytowej Pilska, na wysokości ok. 1270 m. Niekiedy tą nazwą obejmuje się cały kompleks hal, natomiast w niektórych opracowaniach wyróżnia się mniejsze hale, jak: Hala Słowikowa czy polana Między Młaki, pozostawiając nazwę Miziowa tylko dla centralnie położonego obniżenia. Najwyższa część hali, podchodząca pod kopułę Pilska, osiąga wysokość ok. 1300 m. Nazwa hali pochodzi od nazwiska jednego z właścicieli, który otrzymał halę przez nadanie od króla Jana Kazimierza, za zasługi w wojnie ze Szwedami w 1669 r. Hala jest bardzo popularnym miejscem uprawiania turystyki pieszej i narciarstwa zjazdowego. Zbiegają się tu liczne szlaki prowadzące w kierunku Pilska z okolicznych dolin, jak i innych szczytów. Hala Miziowa jest również centralnym punktem sieci wyciągów i tras narciarskich oraz końcowym przystankiem wyciągu krzeselkowego - jedyne w tej części Beskidu Żywieckiego. Obecnie na hali reaktywuje się wypas owiec, finansowany w znacznej części ze środków Unii Europejskiej.

Hala Mędralowa - rozłożysta, widokowa hala położona na szczycie Mędralowej (1169 m), jeszcze do niedawna intensywnie wypasana. Na hali pozostał duży szałas pasterski wykorzystywany przez turystów jako miejsce schronienia w przypadku niepogody. Przez halę prowadzi czerwony Główny Szlak Beskidzki. Polana nie wypasana i nie koszona powoli zmienia swój wygląd - możemy więc obserwować kolejne etapy wtórnej sukcesji roślinnej: zarastanie krzewinkami borówki i stopniowo samosiejkami drzew i krzewów, m.in. - świerka

Hala Pawlusia - obejmuje przełęcz pomiędzy Rysianką a Romanką i jej najbliższe otoczenie. Graniczy z Halą Łyśniowską, opadającą po zboczu Romanki w stronę doliny Sopotni Wielkiej, a od południa z Halą Rysianka. Nazwa pochodzi od popularnego nazwiska jednego z właścicieli - Pawlusa. Hala była jeszcze niedawno intensywnie wykorzystywana do wypasu owiec i gospodarki szałasniczej.

Hala Praszywka Wielka - rozległa widokowa hala, położona na południowych i wschodnich stokach Praszywki Wielkiej. Podobnie jak na wielu innych, jeszcze w latach 90. wypasano tu owce. Z hali ciągną się polany pomiędzy lasami mieszanymi bukowo - świerkowymi na stoku Bendoszki, przez przełęcz Przysłop Potocki. W rejonie tym najlepiej zachowały się w Beskidzie Żywieckim pozostałości szalaśców pasterskich.

Hala Redykalna - położona na stokach pod Redykalnym Wierchem (1144 m). Jej szerokość wynosi ok. 100-150 metrów, a długość - ponad 500 metrów. Daje to obraz wąskiej długiej polany wznoszącej się bardzo stromo w górę, niemal z piętra pogórza. W przeszłości intensywnie użytkowana pastersko, stąd tradycyjna nazwa hali - obecnie od dawna nie wypasana i nie koszona. Ze szczytowej części hali roztaczają się imponujące widoki na pasmo Worka Raczańskiego.

Hala Rysianka - położona w Beskidzie Żywieckim na południowym stoku pasma Lipowskiej i Rysianki. Jest jedną z najbardziej widokowych hal w Beskidach - z panoramą: Pilska, Babiej Góry, a przy dobrej pogodzie - nawet Tatr, Niskich Tatr, pasma Choczańskiego i Małej Fatry. W górnej części hali znajduje się schronisko PTTK, którego początki działalności sięgają 1937r.

Hala Śrubita - długa hala leżąca pomiędzy nie wyniosłą kulminacją Śrubitego Gronia (1032 m), a kulminacją Bugaja (1140 m). Przez halę prowadzi czerwony szlak i jest tu również jedyny punkt widokowy na trasie Bania - Wielka Racza. W tym miejscu w 1688 r. został schwytyany znany beskidzki zbójnik - Martyn Portasz.

Hala Tanecznik - nazwą tą określaną jest polana na zboczach Pilska - ostatnia w ciągu polan na zachód od Hali Miziowej. Według legendy nazwa, wymieniana już przez słynny Dziejopis Żywiecki, wywodzi się od tańców urządzanych na polanie przez zbójników beskidzkich - na złość zbójnikom orawskim.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Hala Trzebuńska - położona pod szczytem Jałowca (1111 m) stanowi obecnie punkt widokowy, z którego można przy dobrej widoczności obejrzeć panoramę Beskidu Śląskiego (Barania Góra, Skrzyczne), Kotliny Żywieckiej, Beskidu Żywieckiego - z Pilskiem oraz Babią Górą (od Przełęczy Lipnickiej aż po Jałowiecką), a przy bardzo dobrej widoczności widoczne są również szczyty Małej Fatry. W czasie II wojny światowej przez halę przebiegała granica pomiędzy Generalną Gubernią, a III Rzeszą. Idąc szlakiem niebieskim w kierunku Lachowic, na przełęczy Cichej znajdują się pozostałości fundamentów placówek Grenzschtzu - niemieckiej straży granicznej. Na szczycie znajduje się drewniany krzyż, postawiony przez mieszkańców Stryszawy w 2000 r., dla upamiętnienia pobytu w tym miejscu, kardynała Wyszyńskiego i kardynała Karola Wojtyły oraz duża fotografia panoramy widokowej, z Jałowca z opisanymi wszystkimi szczytami.

Hala Uszczawne (Niżne, Malorka lub Wyżne) - jest to tak zwany masyw Uszczawnego z kulminacją Malorki, wchodzący w skład masywu Pilska - o wysokości 1051 m. Na szczycie hala ta przechodzi po jego obu stronach w: Halę Uszczawne Niżne i Halę Uszczawne Wyżne.

4.3. Przełęcze górskie

Beskid Mały

Przełęcz Kocierska (718 m) - obniżenie w głównym grzbiecie Gór Zasolskich, dzielące tę grupę górską na pasmo: Leskowca i Łamanej Skały oraz pasma Cisowych Grap i Bukowskiego Gronia. Przez przełęcz prowadzi malownicza droga górską, zwana Gościńcem Kocierskim, stanowiąca najkrótsze połączenie pomiędzy Andrychowem i Żywcem.

Przełęcz Przegibek (663 m) - obniżenie w rejonie Magurki Wilkowickiej i Straconki, przez które prowadzi droga z Bielska-Białej do Międzybrodzia Białskiego. Na przełęczy, oprócz parkingu, punktu gastronomicznego, znajduje się kapliczka z figurką Chrystusa Frasobliwego z 1858 r. oraz pomnik Ofiar Wojny.

Przełęcz U Panienci (705 m) - obniżenie rozdzielające kulminację Hrobaczej Łąki (830 m) od Groniczków, z przydrożną figurą Matki Boskiej z 1884 r. Z czasem kapliczka stała się miejscem kultu - stąd nazwa przełęczy. Figurkę ufundował nadleśniczy w Kozach Jędrzej Beilich, który został tu napadnięty przez wilki, a po szczęśliwym ocaleniu ślubował, że postawi figurę i tak też się stało. Poniżej przełęczy znajduje się źródło Maryjne, z wodą o "mocy uzdrawiającej".

Beskid Śląski

Przełęcz Koniakowska (766 m) - dosyć szerokie i głębokie siodło w głównym grzbiecie Beskidu Śląskiego pomiędzy Koczym Zamkiem, a Tyniokiem. Stanowi ona najniższy punkt wododziału między doliną potoku Kamesznickiego w dorzeczu Wisły, a doliną Olzy - w zlewni Odry.

Przysłop (701 m) - przełęcz w głównym grzbiecie wododziałowym Karpat, między Pydychów Groniem a Kikulą. Prowadził przez nią dawny trakt handlowy z Żywiecczyny na Węgry, stąd też druga nazwa przełęczy, czyli Myto. Inna jeszcze nazwa - Graniczne - powstała w związku z biegnącą tędy od stuleci granicą państwa polskiego, później zaś - Galicji.

Rupienka (672 m) - wyraźne obniżenie w głównym wododziałowym grzbiecie Karpat na południe od Ochodzitej, stanowiące przejście między doliną Czadeczką, a doliną Czernej. Nazwa pochodzi od przysiółka Rupienka. Przez przełęcz prowadzi szlak niebieski ze Zwardonia.

Siodółko (ok. 780 m) - przełęcz w kształcie foremnego siodła, z polaną i szałasem, rozdzielająca Glinne i Czerwieńską Grapę z przechodzącym przez nią szlakiem zielonym.

Przełęcz Zwardońska (675 m) - wyraźna głęboka przełęcz w głównym grzbiecie wododziałowym Karpat, między Pydychów Groniem, a Skalanką. Stanowi umowną granicę między Beskidem Śląskim a Beskidem Żywieckim.

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Beskid Żywiecki

Bory Orawskie (930 m) - przełęcz w głównym karpackim grzbiecie wododziałowym, położona między Wilczym Groniem, a Magurą i Trzema Kopcami. Inne określenia przełęczy to: "Pod Trzema Kopcami", "Pod Magurą", "Szeroki Kamień". Rejon przełęczy stanowi ciekawostkę fizjograficzno - geologiczną. Po polskiej stronie stoki z przełęczy opadają bardzo stromo do potoku Bystra, w którym znajduje się ponad 2-metrowej wysokości wodospad, którego szum słyhać aż na przełęczy. Ukształtowanie terenu przełęczy i zachodzące w niej procesy geologiczne, nie wykluczają możliwości przepływu wód z Orawy. Po słowackiej stronie ukształtowanie terenu jest odmienne - nieznacznie nachylenie stoków spowodowało powstanie licznych mokradeł i torfowisk, z których część objęta jest ochroną. Nieco poniżej przełęczy znajduje się rezerwat przyrody "Spalony Gruncik".

Cicha Przełęcz (775 m) - niska przełęcz pomiędzy Jałowcem (1111m), a Cichą (lub Czarną Górą 859 m). Stanowi dogodny łącznik turystyki pieszej pomiędzy Koszarawą i Stryszawą. W okresie II wojny światowej na przełęczy stał budynek niemieckiej straży granicznej, a w lutym i marcu 1945 r. toczyły się zacięte walki pomiędzy hitlerowcami, a wojskami radzieckimi, nacierającymi od strony Stryszawy.

Glinka (lub Przełęcz Ujsolska 845 m) - przełęcz na polsko-słowackiej granicy, położona między Magurą (996m) na południu, a Jaworzyną (1043 m) na północy, oddzielająca wieś Glinka w Polsce, od słowackiego Novot.

Glinne (lub Korbielowska 809 m) - przełęcz w głównym wododziałowym grzbiecie Karpat, oddzielająca Grupę Pilska od Pasma Babiej Gory. Przez przełęcz, przez całe wieki prowadziły historyczne ciągi handlowe, a w 1865 r. wybudowano bitą drogę, łączącą Korbielów z Półgórz (Polhora). Po II wojnie światowej przejście zostało zamknięte, a w latach 70. zostało na przełęczy uruchomione przejście małego ruchu granicznego, które funkcjonowało do ogłoszenia w Polsce stanu wojennego w 1981 r. Ponowny ruch graniczny został przywrócony w 1995 r. i trwał do momentu wejścia Polski i Słowacji do Unii Europejskiej i tzw. strefy Schengen. Przez przełęcz prowadzi czerwony Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego oraz słowacki niebieski szlak turystyczny.

Przełęcz Pawlusia (ok. 1180 m) - wyraźne siodło oddzielające Romankę i Rysiankę, a jednocześnie

od zachodu źródłowy kocioł doliny Żabniczanki. W kierunku od Romanki aż po części doliny Sopotni Wielkiej obejmuje ją malownicza Hala: Łyśniowska i Pawlusia.

Pod Banią (1040 m) - przełęcz pomiędzy Kikulą (1119 m), a Banią (1124 m), położona w Worku Raczańskim.

Pod Orłem (1060 m) - przełęcz pomiędzy Małą Raczą a Orłem, położona w głównym karpackim grzbiecie wododziałowym. Z położonych na przełęczy polan roztaczają się piękne widoki na stronę polską i słowacką.

Przysłopy (847 m) - przełęcz znajdu-

jąca się w grzbiecie odchodzącym na północ od Pilska, rozdzielającym doliny Sopotni Wielkiej i Kamiennej. Przełęcz stanowi wyraźne wcięcie pomiędzy ostro opadającą kulminacją Łabysówki

Widok na Przełęcz Pawlusią

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

(od północy), a bardziej łagodnym stokiem Uszczawnego (od południa). Od wieków stanowiła dogodną i najkrótsze przejście pomiędzy Sopotnią Wielką i Korbielowem. Przełęcz i jej najbliższe otoczenie pokrywa rozległa i malownicza polana - jedno z wielu w Beskidzie Żywieckim miejsc, gdzie na stosunkowo dużej wysokości, na grzbiecie górskim znajdowały się pola uprawne. Nazwa jest pochodzenia włoskiego, bardzo popularna w całych Karpatach, występując najczęściej w liczbie pojedynczej jako: Przysłop, Przysłóp, Prislop - co odnosi się przeważnie do bezleśnych przełęczy.

Przegibek (990 m) - przełęcz pomiędzy Bendoszką Wielką, a Banią - w bezpośrednim sąsiedztwie grzbietu granicznego. Szerokie siodło przełęczy pokryte jest łąkami i podchodzącymi od zachodu polami uprawnymi. Również na przełęczy i jej zachodnich stokach znajduje się góralskie osiedle o tej samej nazwie - jedno z najwyższych położonych w Polsce.

Przysłop Potócki (870 m) - wyrazista i urokliwa krajobrazowo oraz przyrodniczo przełęcz pomiędzy Praszywką Wielką i Bendoszką Wielką. Uroku temu miejscu dodają samotne drzewa i stare szałas pasterskie, użytkowane w czasie wypasów owiec. Przez przełęcz przechodzi polna droga łącząca doliny: Rycerek i Rycerki.

U Poloka - przełęcz stanowiąca dział wodny pomiędzy dolinami: Juszczyнки i Sopotni Małej, a także obejmująca najwyższe położone osiedle Juszczyzny, podchodzące pod przełęcz od zachodu. To szerokie, bezleśne siodło oddziela kulminacje Jastrzębicy od Waligórki w grzbiecie Juszczyнки i prezentuje liczne panoramy widokowe. Prowadzi tędy stara droga z Juszczyzny do Sopotni Małej, łącząca również dolinę Soły z rejonem Jeleśni i Korbielowa.

Widok na Pilsko z Przełęczy u Poloka

4.4. Osuwiska i źródła

Grawitacyjne ruchy mas skalnych w zachodnich Karpatach fliszowych są powszechne i wiązane bezpośrednio z podłożem i warunkami klimatycznymi. Ruchy te odgrywają istotną rolę w ciągłej transformacji stoków górskich i zboczy dolin. Spośród grawitacyjnych ruchów skalnych najczęściej występującym procesem jest osuwanie się terenu, w wyniku którego powstaje osuwisko. Sposoby powstawania osuwisk są różne, a ich czas powstawania staje się czynnikiem decydującym o rodzaju i skutkach dla środowiska. Niektóre z nich tworzą się powoli, inne z kolei gwałtownie. Osuwaniu ulegają zarówno produkty wietrzenia jak i formy skalne. Drugim czynnikiem decydującym o powstaniu osuwiska jest relacja zachodząca pomiędzy siłami ciężkości, a siłami spójności i tarcia. Materiał skalny, który tworzy Beskid Żywiecki, powstawał na dnie morza na przełomie kredy i okresu trzeciorzędu (paleogenu). Następnie został sfałdowany, wypiętrzony i nasunięty na siebie, tworząc tzw. płaszczowiny magurskie (grupa Pilska, Lipowskiej, Romanki i Wielkiej Raczy). W wymienionych grupach dominuje piaskowiec odporny na procesy wietrzenia, przełożony łupkami ilastymi. Budowa ta nosi nazwę fliszu karpackiego. Tak zbudowane góry Beskidu Żywieckiego podatne są na procesy osuwiskowe. Najbardziej znane w tym rejonie Beskidu jest osuwisko na Skałce (1235 m), znajdujące się na szlaku, prowadzącym na Halę Miziową. Boczny grzbiet gniazda Pilska biegnący między dolinami potoków: Kamiennego i Cebulowego, zbudowany jest z piaskowców, leżących na miękkich warstwach łupków

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

Osuwisko na Lipowskiej

pstrych, będących dla tego piaskowca warstwą poślizgową. Zachodnie stoki Skałki tworzą misę o bardzo stromych zboczach, gdzie w górnej części znajdują się skałki i ambony o wysokości do 5m. Na grzbiecie ramienia występuje również bardzo dobrze wykształcony, skalisty rów grzbietowy o długości około 200 m, gdzie w jednej z jego ścian znajduje się otwór jaskini szczelinowej. Podobna jaskinia pochodzenia osuwiskowego powstała w gruboławicowych piaskowcach

magurskich w masywie Pilska - "Jaskinia przed Rozdrożem". Po wschodniej stronie grzbietu Skałki występują typowy zsuw rotacyjny, podobny jak na Hali Miziowej w miejscu obecnego torfowiska wysokiego, powstałego w jezioru osuwiskowym, w najgłębszej części jego niszy. Masyw Pilska jest przykładem występowania również obrywów skalnych, które w tym rejonie powstają na bazie erozji mrozowej oraz intensywnego ruchu turystycznego i narciarskiego. Ten ostatni jest przyczyną obsuwania się całych płatów darni, a to z kolei stwarza doskonałe warunki dla dalszej intensyfikacji erozji. Masyw Lipowskiej i Romanki posiada bardzo strome stoki opadające w kierunku północnym, tworząc głębokie doliny potoków: Żabniczanki i Sopotni Wielkiej. Powstałe tam osuwiska w lejach źródliskowych są głębokie, a ich nisze cofają się w kierunku działania wyciekającej wody, co dodatkowo powoduje powstawanie obrywów skalnych. Głębokość powstałych tam osuwisk dochodzi miejscami do 40 m, a wysokość ścian nisz osuwiskowych waha się w granicach 8 - 15 m. Podobny typ osuwisk występuje na zboczach Oszusa, Słapówki i Beskidu Bednarów, stąd nazwa płynącego tam potoku - "Urwisko". Podczas długotrwałego deszczu w 1997 r. na stokach północnego grzbietu Małej Rycerzowej powstało ostatnie w tym czasie osuwisko, w którym osunął się głównie materiał zwietrzelinowy ramienia góry. Kolejnym przykładem osuwisk w tej części Beskidów są obrywy skalne na zboczach Lipowskiej, Rysianki, Romanki i Boraczego Wierchu, występujące na wysokości ponad 900 m i tworzące pionowe kilkunastometrowe ściany piaskowca magurskiego, poniżej których znajdujemy bloki skalne powstałe z obrywów oraz rozpadliny i rowy. Przykładem tak powstałej rzeźby terenu mogą być również północno-zachodnie stoki Wielkiej Rycerzowej i Grubej Buczyny. Równie ciekawy pod względem osobliwości geologii dynamicznej jest Beskid Śląski i Mały, który w większości zbudowany jest z gruboławicowych piaskowców godulskich i istebniańskich. Piaskowce te podatne są na proces osuwania przez obrywy skalne. Wyjątkowym pod tym względem jest obszar Magurki Radziechowskiej, Muronki - z rezerwatem przyrody nieożywionej "Kuźnie", południowo-wschodnie ramię Baraniej Góry, opadające do doliny potoku Bystra w Kamesznicy oraz wschodnie stoki Skrzycznego. W Beskidzie Małym proces obrywów skalnych występuje w rejonie Łamanej Skały i Ściszków Gronia. Zjawiska te są obserwowane ze szlaków, jako ciekawe formy ścian, rozpadlin i bloków skalnych. Proces osuwiskowy w Beskidzie Śląskim i Małym związany jest również z powstawaniem jaskiń, licznie tam występujących.

Beskidzi: Żywiecki, Śląski i Mały, położone w granicach powiatu żywieckiego, są zasobne w wodę. Wszystkie górskie potoki będące zlewiskami głównych rzek: Soły, Koszarawy i Łękawki, mają swój

OBIEKTY FIZJOGRAFICZNE O SZCZEGÓLNYCH WALORACH KRAJOBRAZOWYCH

początek na stokach gór w tzw. części źródłiskowej. Źródła występujące tutaj, są najczęściej zstępujące, a woda wydostaje się z poziomego wodonośnego w punkcie przecięcia z powierzchnią terenu dzięki sile grawitacji. Zjawiska takie obserwowane są na wszystkich opisanych szlakach, a w szczególności - w rejonie Romanki oraz w szczytowej części pasma Lipowskiej. Z innych rodzajów źródeł wymienić należy jeszcze: przelewowe, uwidaczniające się po większych opadach

Osuwisko w rezerwacie „Kuźnie”

deszczu, dolinowe - występujące bezpośrednio w dnach potoków oraz uskokowe. Szczególną osobliwością źródeł występujących na omawianym terenie jest ich woda, która zawiera dużą ilość składników mineralnych w wyniku przesiąkania przez warstwy skał osadowych, jakimi są również piaskowce. Wodę tę określa się jako twardą, która podczas gotowania wytrąca kamień kotłowy. Na omawianym terenie występują również w niewielkiej ilości źródła mineralne. Najbardziej znane z nich są źródła solankowe, eksploatowane do początków XIX w dolinie Słanicy. Źródła te osiągają temperaturę 38° C, wytrącają dodatkowo metan i przyjmują barwę rdzawą przez występowanie w nich tlenków żelaza oraz szczątkowych ilości ropy naftowej. Stopień mineralizacji wody wynosi w granicach 40-50 g/dcm³, co daje im rangę najbardziej zmineralizowanych źródeł na obszarze Karpat. Innym przykładem źródeł mineralnych jest źródłisko "Śmierdzącego Potoku" w Złatnej. Źródła te tworzą wody zawierające siarkowodór, metan oraz jony sodowe, wodorowęglanowe i chlorkowe. Wody te na zewnątrz wydostają się przez uskok tektoniczny w masie miejscowego piaskowca. Główne źródło przez miejscową ludność zostało obłożone kamieniami i nakryte góralskim szałasem. W tym miejscu warto również zobaczyć wycieki wód mineralnych bezpośrednio w korycie potoku.